

Tepki

Hilmi Çelik

İnsanlar, genellikle, yenilikler karşısında tepki gösterirler. Bu tür olayların binlerce örneğini tarih içinde ayrıntıları ile görmekteyiz. Dolayısıyla de çerçevesi ve zamanlaması içinde kalabilen tepkileri, alışageldiğimiz bir davranış biçimi olarak, doğal karşılamak zorundayız. Yine geçmişte görüleceği gibi, tepkiler ancak engelleyici ve yavaşlatıcı etkenler olabilirler. Bunlar hiçbir zaman tümüyle yok edici ve ortadan kaldıracı olamazlar. Yenilikleri toplumun benimsemesi ise, uygulamaya koyma ve gerçekleştirme sürecini etkiler yalnızca. Bu ögeyi hızlandırma olgusu da fertlerin ögeyi benimseme ve sahiplenme davranış ve eylemleriyle doğrudan orantılıdır.

Bugün insanlığın doğal gereksinimi olarak benimsediğimiz gelişmeleri yaratıcıların yaşam öykülerini ve karşılaştıkları akıl almaz tepkileri bir masal gibi dinlemekte ve çoğu zaman inanmakta bile zorluk çekmekteyiz. Oysa daha dün, ya da geçen yüzyıl birileri bu masalı bütün acısıyla ve çıplaklığıyla yaşamıştır.

Kendi sınırları içinde kalmayan çerçeve ve zamanlama olarak boyutları aşan her tür tepki, genellikle, toplumsal kalkınmayı engelleyici bir unsur olmuştur. İlgili alanımız nedeniyle olsa gerek, yenilik, kalkınma ve tepki sözcükleri bize hep matbaanın bulunuşu ile ülkemize girişi arasındaki kaybolan yüzyılları anımsatır. O yüzyıllar ki toplumun her kesiminde hala kocaman izlerini bütün korkunçluğuyla göstermekte, hissettirmekte ve duyurmaktadır.

Bilginin yayılması ve fertlerin eğitilerek bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesinde temel öğelerden biri olarak saydığımız matbaanın bulunuşu ile ülkemize girişi arasında tamamı tamamına 286 yıl vardır. Uzun, karanlık ve boşa harcanmış 286 yıl. Yüz karası denecek kadar utanç verici, yazık denecek kadar talihsiz bir tepki ve onun ürünü.

Bilginin toplum katmanlarına yayılması görevini üstlenen matbaa, bugün gelişen tanımlı çerçevesinde fonksiyonlarını yerine getirirken, teknoloji, bilginin yayılması eylemine yeni boyutlar kazandırmıştır. Ortaya çıkan ile vazgeçilmezliği arasındaki zaman çok kısa olmasına rağmen, bilgisayar adıyla günlük yaşamımıza kadar giren bu teknoloji harikası, bilginin yayılması, saklanması ve erişilmesi alanlarına da yeni boyutlar getirmiştir. Bu yüzden matbaayla kıyaslanamayacak kadar toplum için gerekli pek çok işlevi yapacak olan bilgisayara da toplumsal ve kişisel tepkilerin olması doğaldır. Ancak, bu toplum matbaa örneğinde yeterince fazla bedel ödemiştir. Bir ikinci fatura çok ağır bir cezalandırma olacaktır. Umuyoruz ki matbaa örneğinde 286 yıl karanlıkta kalan toplum, aynı yılları bir başka örnekle bir kez daha yaşamaz. Nitekim, yıllardır bilgisayar kullanımını engellemek isteyenlere, matbaanın ülkemize girişini engelleyenlerin bu ülkeye ve bu ülkenin insanlarına yaptıkları kötülükleri örnek vermemiz bundandır.

Ancak, burada hemen bir başka konuyu gündeme getirmek gerekir. Genelde otomasyon olarak nitelendirdiğimiz bilgisayar kullanımına ilişkin girişimlere ne zaman, nerede ve nasıl başlamalı, hangi yöntemleri uygulamalı? Özellikle son 10 yılda, ülkemizde bu alanda ortaya çıkan gelişmeler, farklı açılardan bakıldığında, boyutları tepki kadar büyük olan sorunları da beraberinde getirmektedirler. Örneğin, kamu sektöründe bulunan sistemlerin donanım envanteri yapılmış olsa bile, fonksiyonel kullanım konusunda sağlıklı bilgilerden uzağız. Hele hele birbirleriyle iletişim kurma olanağından yoksun sistemlerin bilgi iletişimi gibi bir alanda nedenli sonuca etkili olabilecekleri ise ciddi bir sorun olduğu kadar düşündürücüdür de.

Açık olarak söylemek gerekirse, kamu kurum ve kuruluşlarına enformasyon hizmetlerinde kullanılmak amacıyla sağlanan bilgisayar sistemleri, sadece teknik fizibilite sonucunda alınmakta olup, sadece ilgili kurumun ilgililerince tanımlanan görevleri belirli bir mantık

çerçevesi içerisinde yürütme özellikleri aranmaktadır. Oysa ki, değişen, gelişen ve sürekli bir akış içerisinde bulunan bilgi için temel öge, sanıldığı gibi sadece bilgiyi depolama ve erişme değil, aynı zamanda kurum ve kuruluşlar arası bilgi akışını düzenlemek, izlemek ve denetleyebilmektir. Bugün bu yapısıyla ülkemizdeki görüntü ise anılan işlevi yapabilecek bir sistem oluşturma fonksiyonundan tamamen uzaktır. Birbirleriyle iletişimden yoksun sistemler bize tıpkı her kabilesi başka bir dil konuşan bir Afrika Ülkesini anımsatmaktadır. Enformasyonda otomasyonun temel amaçlarından birisi bilgi paylaşımı olduğuna göre, paylaşılmayan ve başkalarının da gerektiğinde ulaşılamayan bilgilerle yola çıkmanın anlamı olmasa gerek. Birde buna yeterli donanım ve yazılım desteği olmayan ve sadece "ucuzluğu" nedeniyle alınan sistemlerin yarın oluşturacağı yeni mezarlıkların eklenmesi ise konunun bir başka acıklı yanısıdır. Yeniden, temel bilgi depoları olan kütüphane sistemlerinin bilgi-sayar aracılığı ile daha iyi enformasyon hizmeti vermeleri ile ilgili çalışmalara dönersek, belirli kıstaslar dışında kalarak, uluslararası olmasa bile, en azından ulusal standartlar dışında kalan sistemlerin ne denli sorunlar yaratacağı görülecektir. Burada hemen konuya bir açıklık getirmek gerekir. Kütüphane otomasyonunda paylaşım iki ayrı mesajı içermektedir. Bunlardan birincisi, belirli bir kütüphanenin koleksiyonuna gerekli donanım sağlanarak ulaşmak, ikincisi ise, kaynakları ve bu kaynaklara ait verileri daha sonra paylaşmak noktasından hareket ederek paylaşmalı bir yazılım ve donanım olarak projelendirmektir. Gerek kütüphane koleksiyonlarında bulunan kitap sayılarının rakam olarak büyüklüğü, birim bilgi olarak kitap kayıt boylarının uzunluğu, kataloglama ve tasnif için kalifiye insan gücü gerekliliği, kütüphane işlemlerinin uzun dönemli bir çalışma olması, depolanacak bilginin bilgisayar ortamında sürekli tutulma zorunluluğu ve bütün bunların ötesinde "bilgiye yeterince değer vermeyen bir toplumda böyle bir alana yatırım yapmanın" ikincil hatta üçüncül bir gereksinime olarak ele alınması, dün kütüphanelerdeki kart kataloglara, bugün ise bilgisayar uygulamalarına gerçek değer verilmesini engellemektedir. Belki yöneticileri, özellikle günlük yönetim politikalarıyla yaşayan yöneticileri, anlamak mümkündür. Yıllarca emek, milyonlarca lira masraf, sonuç sadece "iyi işleyen bir kütüphane". Yatırıma değmese gerek. Aslında yanlış olan bu bakış açısidir ve asıl değişmesi gereken de budur. Burada kütüphanelerin organizesini hızlandıracak ve bilgiye etkin ulaşımı sağlayacak olan kütüphane otomasyonu sorunu çözecek bir projeyi ya da projeleri tartışmakta kesin zorunluluk vardır. Çünkü böyle bir proje zor değildir, çünkü böyle bir proje pahalı değildir. Ve Çünkü böyle bir proje artık lüks değildir. Hele hele gelişmeleri izlemek için kafasını yormak gereksinimi duymayan bir kısım insanların söylediği gibi "henüz erken" hiç değildir. Ne acıdır ki bazı insanlar birazcık çabayla elde edebileceklerini, sadece bir içgüdü sonucu olan tepki ile kolaylıkla reddedebilmektedirler.

Bakınız, bugün kütüphanelerimizde koleksiyonlarımızı oluşturan kitapların sayısı bellidir. Sayılarımız, gelişmiş ülkeler gibi, büyük milyonlarla gösterilmemektedir. Türkiye'ye matbaanın gelişi bellidir. Bu matbaalarda basılan kitapların sayısı da bellidir. Rakamlar inanılmayacak kadar küçüktür. Yine bu ülkede cumhuriyetten bu yana ve günümüzde her yıl basılan kitap sayısı da bellidir. Dolayısıyla, çok genel bir yaklaşımla, tüm kütüphanelerimizde bulunan "birim kitap sayısı" milyonlar değil, sadece yüzbinlerdir. Buna Türkiye dışında basılan ve kütüphanelerimizde yer alan kitapları da eklersek, ki bunların çoğunluğu birkaç merkezde toplanmıştır, görülecektir ki en iyimser hesaplamalarla bu ülkede bir milyonun üzerinde birim kitap vardır. Çok basit bir istatistikle 10 kişilik iyi yetişmiş profesyonel bir ekibin yılda 25.000 eseri kataloglayıp tasnif ederek kullanılabilir duruma getirebileceğine göre, mevcut koleksiyon 10 kişilik bir ekiple 40 yılda, 100 kişilik bir ekiple 4 yılda bitirebilecektir. Bugün Türk kütüphanelerinde bu görevi değil 4 yılda çok daha az bir sürede bile bitirebilecek insan gücü potansiyeli fazlasıyla vardır inancındayız. Yine inanıyoruz ki kamu kurum ve kuruluşlarında bulunan yazılım ve donanım, gereksinimleri karşılayamasa bile konuya birazcık inanan ve gönül veren etkili ve yetkili birkaç kişi gerekli para desteğini de

kolaylıkla sağlayabileceklerdir.

Ülkemizin her seviyedeki araştırmacısı neden bütün kültür hazinelerine ulaşmasın? Londra, Roma, San Francisco v. s. gibi dünyanın dörtbir yanıyla iletişim kurularak sağlanan bilgilere kapı komşunun ürettiklerinin eklenmemesinin anlatımı zor olsa gerek. En azından bu ülkede yayınlanan, Türk literatürünü oluşturan ve sayıları yukarıda anıldığı gibi mevcut insan gücünün rahatlıkla kısa bir sürede denetim altına alabileceği koleksiyon neden süratle organize edilmesin. İnancımıza göre, uygulamaya yönelik çalışmaları sürdüreceğ konunun önemine inanmış kişilerden oluşan ve yaptırım gücü olan bir şemsiye altında toplanan gönüllü ya da görevli öncüler bu tür bir projeyi kolaylıkla ayağı kaldırabilirler.

Bu yüzden Kültür Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı veya bunların dışında bu amaç için görevlendirilmiş bir kuruluşun bu projeyi omuzlaması gerekmektedir. YÖK, TBMM, TÜBİTAK, DPT gibi kamu kurumları ile bu alanda alkışlanacak çabaları olan pek çok özel kuruluş ise gerek bilgi birikimi ve gerekse insan gücü açısından bu projeye, yasal zorunluluklar altında ama inançlı ve gönülden, destek vermelidirler.

Projenin başlatılabilmesi için öncelikle proje kapsamı tanımlanmalıdır. Bu tanım ise sisteme dahil edilecek kurumlar, bu kurumlardaki mevcut koleksiyon ve sisteme dahil tüm birimlerdeki yıllık 5 yıllık ya da 10 yıllık yaklaşık yayın artış oranları saptanarak projenin 5 yada 10 yıl sonra ulaşacağı rakamsal değer yani koleksiyon sayısı, belirlenmelidir. Bu aynı zamanda kütüphanelerimizin koleksiyon envanteri de olacaktır. Anılan rakamlar oluştuktan sonra, projenin boyutları ortaya çıkacaktır. Oldukça basit ölçülerle yürütülen bu işlem sonunda görülecektir ki, yapılacak işin görüntüsü büyük olmakla birlikte milli bir proje için ölçek oldukça küçüktür. Bunun hemen, kataloglama kayıtlarında standardizasyon ile, yazılımın elde ediliş şeklinin kesinleşmesi izleyecektir. Uluslararası kullanıma açık ve denenmiş bir yazılım paketi mi, bu paketin kurallarımıza göre adepte edilmesi mi, yoksa yine uluslararası standartlara uygun milli bir yazılım mı ? ve bu yazılım kullanabilecek en geniş çerçevede donanım tespiti. Elbette bu ögeler, bir paragrafta sığıdığı kadar kolay şeyler değildir, ancak, zorunlu ve temel unsurlardır.

Yukarıda açıklanan hususlar iki kez söylenen şeyler, ya da ilk kez ortaya atılan teoriler değildir. Bunlar çeşitli nedenlerle, çeşitli ortamlarda, çeşitli anlatım biçimleri ile pek çok ilgili tarafından gündeme getirilmiş, tartışılmış, komisyonlar oluşturulmuş, toplanılmış ve dağıtılmıştır. Çünkü, bütün görüşmelerde ve ortamlarda temel unsur olan "yaptırım gücü" ve "görevlendirme" ya tamamen gözardı edilmiş ya da gereğince vurgulanmamıştır. Son zamanlarda dost toplantılarında konunun gündeme gelmesi ise sadece gecikmiş bir günah çıkarıcıdır.

Sonuçta, bu gün ülkemizde kütüphane hizmetlerinin büyük bir kısmını oluşturan Kültür Bakanlığına bağlı Halk kütüphaneleri ve Milli Kütüphane ile Milli Eğitim Bakanlığına bağlı üniversiteler ile YÖK, TBMM başta olmak üzere artık sayısı yüzlerle ifade eden pek çok kamu kurum ve kuruluşu ve yine yüzlerce özel sektör kütüphanesi kelimenin tam anlamıyla " kendi gemilerini kurtarma " çabalarına girmişlerdir. Bu çabalara, ki bunların içerisinde büyük alınteri ve göz nuru vardır, salt eleştiri gözüyle bakmak yanlış olmakla birlikte, bu çabaların milli bir sistem oluşturmada yeterli olmadığını ve uygulanan yöntemin bizi yıllarda özlediğimiz sistemlere kavuşturmakta yetersiz kalacağını belirtmek zorundayız. Bu tablo en basit şekliyle bizi yıllardır Türk kütüphaneciliğinde bir yılan hikayesi olan katalog kuralları uygulamasına götürmektedir. Bu gün hiç kimse Türkiye'de kütüphane yok diyemez, kütüphanelerde kataloglama sistemi de yok diyemez. Ama hiç kimse Türk kütüphanelerinde uygulanan kataloglama sistemlerinde bir standardizasyon var diyebilir mi ? Diyemez, çünkü yoktur. Yoktur, çünkü oluşturulması için yıllardır sarfedilen çabalar "yaptırım gücü", "görevlendirme" ve " etkin denetleme" olmadığı için gerçekleştirilememiştir. Bu konuda YÖK'ün başlattığı çaba ve çalışmaları takdirle karşılıyoruz. Ancak, tek başına YÖK ve üniversite kütüphaneleri, bu ülkenin kütüphane sisteminin sadece bir bölümünü oluşturmak-

tadır. Eğer, bu faaliyetlerdeki mantık, önce YÖK'te standartlaşma, sonra yaygınlaştırma ise bu mantığın doğruluğu ve sağlıklı olarak sonuca gideceği konusunda ciddi ve samimi endişelerimiz vardır. Aksi halde bu çabalarla YÖK şemsiyesi, sadece bir kaç gemiyi kurtaracaktır. Oysa amaç, vakit varken ve şartlar uygunken, tüm donanmayı kurtaracak bir projeyi gündeme getirmek ve uygulama yollarını aramaktır.

Bu tür bir projede temel unsur, olaya milli boyutlarda bakabilmektir. Bu bakış, bir fantezi değil gereksinme olmalıdır. Tüm kamu kurum ve kuruluşları aynı bütçenin olanakları ile ayakta durduklarına göre, yapılacak fizibilite sonucunda gerekli kaynak desteğinin sağlanması ve sağlanan kaynağın, görevlendirmeye en uygun kuruma aktarılması gerekir. MERKEZ özelliklerine sahip olması ve merkez sorumlulukları bilincinde hareket etmesi gereken kurumun belirlenmesi için uzun boylu bir araştırmaya gerek yok. 5632 sayılı yasa "... bir merkez vücuda getirmek" ifadesiyle bu görevi çok eski yıllarda zaten Milli Kütüphaneye vermiştir. Öyleyse, sorun nerede. Sorun, bugüne dek yeterince işletilmeyen mevcut yasaya işlerlik kazandırmaktır. Bu konuda, Milli Kütüphanenin yıllardır sürdürdüğü çabaları biliyoruz. Milli Kütüphane yöneticilerinin yokluklara rağmen büyük atılımlar yaptıklarını da biliyoruz. Bugünkü mevcut yerinde Milli Kütüphanenin fonksiyonlarını ne derece yerine getirebildiği ve getirebileceği her zaman tartışılabilir bir konu olmasına rağmen, yöneticilerin Milli Kütüphaneyi modern bir yapıya kavuşturduklarını, böylesine bir yapıyı oluşturup hizmete sunmanın dışarıdan görüldüğü gibi, kolay olmadığını da biliyor ve bu vesile ile emeği geçenlere şükranlarımızı sunuyoruz.

Ancak, yöneticilerinin pek çok neden ve gerçekleri olmasına rağmen Milli Kütüphane, anılan anlamda liderlik görevini, en azından istenilen düzeyde, yerine getirememiş ve yine anılan sorunları çözen bir MERKEZ olamamıştır. Bunu da anlamak mümkündür. Sorun kaynak sorunudur, kalifiye insan gücü sorunudur, belki bir oranda meseleye bakış sorunudur. Bu yüzden amaç, kurumu kritik etmek değil, desteklemek ve bu tür bir projeyi yürütebilecek hale gelebilmesi için kuruma ve daha sonra onunla kaynak ve bilgi paylaşımında bulunacak diğer kurumlara düşen görev ve sorumlulukları samimi olarak bir kez daha ortaya koyarak ilgililerin dikkatini çekmektir.

Geçen 10 yıl içerisinde Milli Kütüphanenin otomasyon alanında da çeşitli çalışmaları olmuştur. Ne acıdır ki Milli Kütüphane de, hepimizin bir ölçüde yaptığı yanlışlığı tekrarlamış, içe dönük bir projeye ve daracık gözlüklerle meseleye bakmıştır. Bizce Milli Kütüphane, kendisini sıradan bir kütüphane sayarak "Milli Kütüphanenin fonksiyonlarından "taviz vermiş ve yasanın kendisine verdiği "MERKEZ olma" ilkelerini, kısmen de olsa, gözardı etmiştir. Belki elde edebildikleri olanaklar kendilerini bu tür bir projeye yöneltmiştir. Ancak bu, ülkenin "bilgi akışını" ve yönetmekle görevli Milli Kütüphane için uzun vadede mazeret olamaz. Hele hele uygulama biçiminde ısrarlı, kendilerini yenilemede inatçı olmak Milli Kütüphaneye bizim baktığımız mantıkla asla bağdaşmaz.

Sonuç olarak, Kültür Bakanlığına seslenerek diyoruz ki geleceğin neslini yetiştirme ve istenen insan tipini sürekli eğitime açısından kütüphanelerin rolü ve önemi yüzyıllardır yazılıp çizilmiş bir konudur. Türkiye bu konuda "helvayı yapacak" kıvama gelmiştir. Ancak, bir süre daha yetki karmaşası görevlendirme yöntemi ve görev anlayışı tanımlarının yorum farklılığından ötürü zaten rötari olan treni artık kaçırmamalıyız. Bu istasyona daha çok trenler gelir felsefesi artık gündemimizden çıkmalıdır. Biz Milli Kütüphanenin bu fonksiyonları yeniden gözden geçirerek bazı şeyleri hızlandıracağına ve olaylara milli boyutlarda bakmağa başlayacağına inanıyoruz. Ama bir inancımız daha var, o da herşeyin mevsiminde güzel olduğudur. Bu mesleğe kısacık insan ömrünün en büyük payını ayıran ve bu mesleği yaşamlarının doğal bir parçası sayanların bir dileği var Milli Kütüphane yöneticilerinden, çok zor bütyyen bu ağacın olgun ve sağlıklı meyvelerini görmek isitiyoruz artık.